

**Soldaat
Navette
meldt
zich...**

Op de vlucht via:

De Verbrande Brug

Humbeek

Opwijk

Lebbeke

Sint-Gillis

Dendermonde

Oudegem

Appels

Sint Amands

Hoboken

Land van Waas

Temse

Sint Niklaas

Haasdonk

Nieuwkerken Waas

Kemzeke

Stekene

Zelzate

Bassevelde

Assenede

Boekhoute

IJzendijke (NL)

Breskens (NL)

Vlissingen (NL)

Folkstone (GB)

Londen (GB)

Bristol (GB)

**Soldaat
Navette
meldt
zich...**

Oorlogsroman
1914-1918

*Een op feiten en
waarschijnlijkheden
gebaseerd verhaal
over een
vluchteling uit
Dendermonde*

Auteur:
Ger Koreman

Eerste druk: juli 2014

Foto omslag: Louis Navette uit familiearchief

Grafische vormgeving: Marco Koreman

Fotografie scheepskist: Elske Hazenberg

Tekstcontrole en –advies: Patrick Claeys

Uitgever: Stefaan Van den Abbeele, Aalst, België

Eventuele op- en/of aanmerkingen graag naar:

gkoreman@xs4all.nl

of

stefaan.van.den.abbeele@telenet.be

© Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van de bekende reproductiemethoden, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

ISBN: 978-94-6247-012-5

NUR-code: 337

Voorwoord

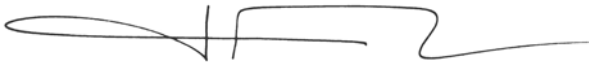
Dendermonde, 19 juli 1914: onze bruisende belle époquestad viert haar grootste feest, een Ros Beiaardomme-gang. Voor het eerst sinds 1888 wordt weer een nieuwe burgemeester ingehuldigd. Hij noch zijn stadsgenoten vreesden op dat moment een oorlog. De julicrisis na de moord op aarts-hertog Franz-Ferdinand in Sarajevo was immers erg ver van hun bed. Dit was een crisis voor keizers, koningen, presidenten, ministers en diplomaten. Maar helaas ook iets voor generaals die alvast startten met de voorbereiding van een oorlog.

Op 4 augustus werd België meegesleurd in de oorlog en amper één maand later stonden de Duitse troepen voor Dendermonde. Als we ooggetuigenverslagen van onze stadsgenoten lezen, zitten we midden de maastroom van hun gevoelens: angst, onmacht, wanhoop of hoop op het terugvinden van geliefden. “Je veux aller m'en rassurer au coin de l'Eglise et la rue de Bruxelles“ schrijft Théodule Liétard over 4 september om 11 uur 20, nadat hij vanuit zijn zolderraam branden opmerkt in de Brusselsestraat. ”Lorsque je vois 4 allemands porteurs de pots d'essence. Ce sont peut-être les incendiaires. Halte, que je me dis, n'allez pas plus loin, car vous pourriez vous faire fusillier. Je rentre chez moi avec précipitation.” De brandstichting van Dendermonde duurde drie dagen en nadien werden er nog drie veldslagen uitgevochten.

De gevolgen voor onze stad waren verschrikkelijk. “Termonde appeared like one vast tomb”, schreef de Amerikaanse journalist Albert Rhys Williams. Onze stadsgenoten waren nog meer aangeslagen dan de journalisten. Hun geliefde stad was niet meer. Maurits Van Winckel verwoordde het poëtisch:

*“Gij zijt niet meer mijn Denderstad,
Gij bloem van Vlaanderens tuinen,
Vertrapt door ‘s vijands wreedten lust,
Waar kunst verrees, vol puinen.”*

Soldaat Navette meldt zich ... voegt een nieuwe dimensie toe aan de vele boeken die nu gepubliceerd worden over de Groote Oorlog. In deze oorlogsroman wordt soldaat Navette tot leven gebracht. Zijn verhaal brengt ons naar Dendermonde in 1914. Wij zien met zijn ogen de verwoestingen; wij horen de verhalen over de onmenselijke behandeling van de burgers, ook in zijn geboortedorp Oudegem. Wij volgen hem op zijn vlucht uit onze stad naar Engeland. Kortom, hij laat ons goed aanvoelen hoe het geweest moet zijn. Dat is de grote verdienste van deze roman.

Piet Buyse
Burgemeester
Dendermonde, 19 juli 2014

Inleiding

Hoewel Dendermonde één van de zeven martelaarssteden is, wordt zij vaak vergeten in de verhalen over De Grote Oorlog. De opmars via Aarschot, Leuven wordt veel omschreven, maar men springt echter al heel snel van Leuven via Antwerpen naar de slag aan de IJzer. Steden als Dendermonde, Andenne, Dinant, Sambreville-Tamines, Wezet (Visé) en vele andere kleinere plaatsen worden gemakshalve vergeten.

Deze roman gaat over Louis Navette, geboren en opgegroeid in Oudegem bij Dendermonde. Het is een verhaal dat nog steeds in de familie verteld wordt. Als soldaat wordt hij gemobiliseerd te Humbeek, vecht aan het front bij de Verbrande Brug en wordt in het gevecht gekwetst in het hoofd door een schrapnelle. Hij keert gewond terug naar het hospitaal van Dendermonde van waaruit hij moet vluchten voor de Duitsers. Lopend door de straten vertelt hij wat hij om zich heen ziet: een bijna geheel verwoeste stad. Hij spreekt heimelijk een aantal verscholen inwoners terwijl het schieten en bombarderen in de hele stad hoor- en zichtbaar is. Na afscheid genomen te hebben van zijn familie in Oudegem, gaat hij proberen door bossen, landerijen, rivieren en weilanden naar Nederland te vluchten. Onderweg maakt hij diverse malen kennis met de wreedheden en verschrikkingen van de Duitsers. Hij wil zich uiteindelijk in Engeland laten opereren. Of hem dat lukt?

Soldaat Navette meldt zich... toen bij zijn mobilisatie en nu na 100 jaar meldt hij zich opnieuw, in zijn verhalen, verteld door zijn familie.

Ger Koreman

MINISTÈRE
DE LA
DÉFENSE NATIONALE

MINISTERIE VAN LANDSVERDEDIGING

Données à caractère personne / *Persoonsgegevens*

Nom <i>Naam</i>	Navette
Prénoms <i>Voornamen</i>	Charles, Louis, Eduard
Lieu et date de naissance <i>Plaats en datum van geboorte</i>	Audegem 31.7.1891
Nationalité <i>Nationaliteit</i>	Belg
Grade <i>Graad</i>	Soldaat Twee frontstreden
Position (milicien, volontaire de guerre, etc.) <i>Stand (milicien, oorlogsvrijwilliger, enz.)</i>	Milicien 1911 Dienstplichtig soldaat
Régiment <i>Regiment</i>	1 ^e Regiment de Ligne 5 ^e Divisie (D.I.G.)
Bataillon ou Groupe <i>Bataillon, Groep</i>	2 ^e Bataljon
Cie, Escadon ou Batic <i>Comie, Eskadron, Batterij</i>	3 ^e Compagnie
Numéro matricule <i>Stamnummer</i>	57605
Mobilisé <i>Gemobiliseerd</i>	5 juli 1914 te Humbeeck
Adresse <i>Adres</i>	Stasiestraat, 67 Audegem, bij Dendermonde

PROCLAMATIE VAN KONING ALBERT TOT HET LEGER

Soldaten,

Zonder eenige uitdaging onzerzijds heeft een vijand in zijn overmoed, de verdragen verscheurd die hij mede ondertekend had. Hij heeft het grondgebied onze vaderen geschonden.

Omdat we onzen naam zijn waardig gebleven; omdat we geweigerd hebben onze eer te bezoedelen, worden we aangevallen. Maar de wereld is met bewondering geslagen voor onze fiere houding. Dat die waardeering en die vereering u sterken in deze gewichtige oogenblikken.

De Natie is verontwaardigd opgesprongen toen ze hare onafhankelijkheid bedreigd zag en hare kinderen zijn naar de grenzen gesneld. Wakkere strijders eener heilige zaak, ik heb vertrouwen in uw taaien moed en groet U in naam van België.

Uwe medeburgers zijn trotsch op U.

Gij zult zegevieren omdat ge de sterkte vormt in den dienst van het recht.

Cesar heeft van uwe voorouders gezegd: "Van al de Gallische volkeren, zijn de Belgen de dapperste."

Eere zij U, leger van het Belgisch volk.

Gedenkt vóór den vijand, dat ge strijdt voor de vrijheid en voor uwe bedreigde haardsteden.

Vlamingen, gedenkt den slag der Guldensporen, en gij, Walen van Luik, die reeds de eer hebben in het vuur te staan, gedenkt de zes honderd Franchimonteezen.

5 augustus 1914.

Hoofdstuk 1

Nonkel Louis Navette

‘Nondedju!’ roep ik terwijl ik wakker word en probeer mijn hoofd door de metalen spijlen van de paardenstal te steken. Mijn hoofd is echter net iets te groot om tussen de versperring door te kunnen. Daardoor is niet precies te zien wat er links of rechts van mij gebeurt. Mijn waarnemingen gaan niet verder dan het water van de zee dat kolkend langs de boot verdwijnt. Maar ik zie de zee, ik ben vrij, ik ben op weg naar Engeland! Tranen rollen mij over de wangen van emotie en blijheid. Direct gevolgd door die helse steken in mijn hoofd die soms enkele seconden, maar vaak een paar minuten aanhouden, waarna de pijn weer langzaam wegebt tot een verdraagzaam niveau. Nog steeds bevinden zich de twee loden kogeltjes van een schrapnelgranaat in mijn hoofd die ik tijdens het gevecht tegen de Duitsers van hen mocht ontvangen. Zelfs geestelijke of lichamelijke inspanning verkrampst de nekspieren waardoor ik iedere keer weer het gevoel heb dat de kogels opnieuw mijn hersenen binnendringen. Stekende pijnen door spanning waardoor ik mijn hoofd in beide handen leg en even gewoon een aantal minuten niets kan voelen. En spanning is er voortdurend.

Als verstekeling aan boord van dit schip tussen het stro bij de paarden, leef ik steeds in angst te worden ontdekt.

Bovendien de warmte, de prikgrage insecten, het stro dat jeukt alsook de onrustige paarden, gunnen mij weinig slaap. Ik ben gewend met paarden om te gaan, help in Oudegem vaak bij een oom die koeien en paarden in de weide heeft staan. Weet dus dat paarden geen vast waak-slaapritme hebben. Ze slapen veelal staande, tussen de activiteiten door en doen dit evenveel overdag als 's nachts. Ook geen vaste etenstijden dus grazen dag en nacht door. Paarden die langdurig stilstaan in een stal, gaan zich vervelen hetgeen nogal eens ontaardt in de beruchte stalondeugden zoals luchtzuigen. Paarden zuigen dan lucht naar binnen, zetten hun tanden op bijvoorbeeld hun voerbak of een hek, spannen de nek en maken een soort boergeluid. Vooral de afgelopen nacht dus erg onrustig geslapen door de ondeugden van de paarden. Mijmerend zak ik dan ook langzaam terug in mijn schuilplaatsje in het stro, mijn plunjezak onder het hoofd.

Ik droom terug aan hoe ik het hospitaal van Dendermonde hals over kop moest verlaten. Liggend op mijn bed in het hospitaal vanwaar ik verzorgd en geopereerd zou worden. Mijn arts zit naast mijn bed op een stoel. 'Hoe gaat het met je' vraagt hij 'hoe voel je je?' 'Tja, een beetje draaierig' antwoord ik 'maar vooral moe, zou wel een week kunnen slapen.' 'Logisch' zegt hij 'je hebt nogal wat meegemaakt. Maar België mag trots op je zijn, je hebt je als een held gedragen. Geweldig toch dat je Commandant der Compagnie de heer duBuisson zijn

Luitenant Van Rollegem en de eerste sergeant Pollet heeft gestuurd om je hier in het hospitaal op je bed, een onderscheiding op te spelden.' 'Ach een held' zeg ik 'het was niet meer dan mijn plicht tegenover mijn medesoldaten.' 'Och' zegt de arts 'wees ook maar gelukkig dat je nog in leven bent, ik heb er teveel om mij heen zien sneuvelen de laatste weken en dat waren niet zomaar helden. Integendeel het waren weerloze burgers.' 'Maar, vallen Duitse militairen ook burgers lastig?' vraag ik. 'Vreselijk' antwoordt hij 'toen de eerste Duitsers gemeld werden vanuit het naburige dorp Opwijk, werd net mevrouw Marianne Keppens begraven. Ze was enige dagen ervoor in onze kliniek overleden. De schijnbaar niets vermoedende pastoor, Z.E.H. Andries, liet gewoontegetrouw de doodsklokken luiden. Dit was voor de Duitsers het teken om de kerk van Opwijk te beschieten. De pastoor kon nog net de vlucht naar Temse nemen. De Duitsers drongen de pastorie binnen in de hoop de pastoor gevangen te nemen. De versie van de Duitsers luidde: 'Het klokkengelui was een sein voor de Belgische soldaten.' 'Maar dat slaat toch nergens op' probeer ik te protesteren. 'Nou vertel dat de Duitsers maar' antwoordt de arts 'ze namen voor straf vier jonge kerels gevangen die op de Processiebaan liepen. Deze vier werden achter paarden gebonden en meegesleurd tot op de Steenweg naar Asse. Daar werden ze verplicht hun eigen graf te graven. Er vóór geplaatst werden zij laffelijk neergekogeld. Een vader van één der jongelin-

gen werd verplicht de reis mee te maken en werd gedwongen de graven van de vier slachtoffers te dichten met zand en aarde. Het zijn woeste barbaren' zegt de arts.

'Maar is het hier ook zo heftig in Dendermonde?' wil ik weten. 'Geen idee' zegt de arts 'ik heb Dendermonde nog niet bezocht, ben sinds een paar dagen gevlucht uit Sint-Gillis naar hier. Ook daar werd de situatie steeds gevaarlijker. We hadden een noodhospitaal van het Rode Kruis ingericht in een leegstaand huis. Dit zou toch een veilig adres moeten zijn voor gekwetsten. Bij een aantal huizen verderop in de straat werd de deur echter ingebeukt door de Duitsers. Met harde en verwoestende kolfslagen worden huilende vrouwen en kinderen als honden buiten gestampt en geslagen. De Duitsers schoten bij dit huis doorheen de zolder, waarop zich een tiental mannen verborgen hielden. Een ware kogelregen. De gekwetsten werden nadien door de vijand als stenen van de trap gegooid en geschopt.' 'Maar is er niemand die protesteerde?' vraag ik onnozel. 'Nee' zegt de dokter 'bij protest word je, of mishandeld of direct doodgeschoten. Je mag niet eens zelf kiezen. 'En wat deden de Duitsers toen met die mannen?' vraag ik. De dokter vervolgt zijn verhaal: 'Buiten werden ze verder met de kolf van het geweer praktisch lam geslagen. Daarna staken de vandalen de huizen in brand. Enkele nog verborgen mannen werden door de rook en het vuur het huis uitgedreven, doch buiten werden zij

onmiddellijk gevat. Hun handen en voeten werden aan elkaar gebonden waardoor ze volledig weerloos waren. Ze werden op straat geworpen en de Duitsers traptten hun aangezicht volledig kapot. Ze stootten met vol geweld de kolven van hun geweren in de magen van hun slachtoffers, die zich, huilend van de pijn, over de straat wentelden. En, zoals ik al zei, wie wilde vluchten werd zonder meer naar het open veld even buiten Sint-Gillis gebracht en daar koelbloedig neergeschoten. Één van onze verpleegsters zag in de Weverstraat dat Gustaaf Mannaert in zijn deuropening stond toen er plots een groepje Duitsers de straat in kwam rijden. Toen hij hen bemerkte, ging de man heel rustig zijn woning binnen. Doch op het ogenblik dat hij de deur achter zich sloot, schoot een Duitser hem dwars doorheen de deur lafhartig neer.’

‘Wat een tuig’ zeg ik en ik voel de stekende pijn in mijn hoofd alweer opkomen door de verhalen van de dokter. ‘Zeg dat wel’ zegt hij en gaat verder: ‘ken je toevallig Frans Moens van de Brusselsesteenweg?’ ‘Ja, dat is een neef van mijn moeder’ zeg ik. De dokter vertelt: ‘De man zag een groepje Duitsers naderen. Instinctmatig vluchtte de angstige man weg. De barbaren wisten hem echter te grijpen en in hun sarcasme wensten zij deze keer hun slachtoffer niet neer te schieten. “Wij houden van variatie” beweerden ze en daarom nam er één een bijl en kloof hiermede de arme man het hoofd in twee.’ ‘Bah... dan ben ik er nog goed van afgekomen’ hoor ik

mezelf zeggen. ‘Ja, het is allemaal mensonterend wat er allemaal gebeurt’ zegt de dokter ‘bij ons in de straat vlak bij het noodhospitaal, viel een soldatenbende binnen bij een straatarm gezin. Ze slaan er de ganse inboedel stuk. In haar wanhoop klampt de vrouw zich krampachtig aan haar echtgenoot vast, terwijl de kinderen er huilend bij staan. Woest sleuren echter de soldaten de vrouw los van haar man, die naar buiten wordt gestampt. Dan vernielen zij het schamele bezit van het gezin. Alles wordt verwoest, stoelen, tafel, kast, bed, zelfs een kruisbeeld aan de muur wordt stukgetrapt. Bij het zien van zulkdanige barbaarsheid, verliest de vrouw het bewustzijn. Het is alsof de beulen op dit moment gewacht hebben. Op de meest beestachtige wijze wordt zij, in het bijzijn van haar kinderen door deze wangedrochten onteerd. De vader werd kort nadien, als levend schild voor een Duitse soldaat, door de kogels der Belgen geveld.’

‘Tjonge, tjonge’ zeg ik en schud mijn zere hoofd ‘U heeft nogal wat meegemaakt als arts.’ ‘Klopt’ zegt hij ‘en in al die jaren dat ik arts ben, heb ik zulke verschrikkelijke verwondingen en verminkingen nog niet eerder gezien. Door een tekortkoming van sommige medicamenten voeren we zelfs in het hospitaal met grote spanning methodes uit die dat tekort moeten compenseren. Zoals het gebruik van maden van de blauwgroene bromvlieg om rottend mensenvlees rond wonden weg te vreten. Als de patiënt begint te kermen, is de wond schoon genoeg en worden de maden verwijderd.’ ‘Bah’ zeg ik ‘wat een

onmenselijk gedoe.’ ‘Ja, onmenselijk zeg dat wel, maar we hebben geen keuze’ zegt de arts ‘door de overheersers worden burgers op de meest afschuwelijke manier doodgemarteld. Kreten van pijn zijn soms van veraf te horen en wij als weerloze medeburgers kunnen niet voorkomen dat ze gefolterd worden.’

‘Wat doen de mensen elkaar toch aan?’ zeg ik ‘maar hoe bent u in Dendermonde geraakt?’ De arts zegt: ‘De Duitsers vielen ook ons noodhospitaal in Sint-Gillis binnen. Gelukkig hadden we alleen een paar kinderen ter opname liggen en een dame die van een nieuwe Dendermondenaar zou moeten bevallen. Ik werd als verantwoordelijk arts bij de commandant van de Duitse geneeskundige troepen ontboden. Deze officier gelastte mij binnen twee uur het hospitaal te ontruimen. Er werd mij duidelijk gemaakt dat ik van geluk mocht spreken dat ik geen mannen ter opname had liggen en zeker geen Belgische militairen. Nadat het personeel de kindertjes op de arm hebben genomen om naar huis te brengen en de bevallige dame het pand was uitgestommeld, overhandig ik de sleutel van het noodhospitaal aan de Duitse officier arts. Hij geeft de sleutel aan een onderofficier en in een mum van tijd wordt het hele gebouw door zeker twintig militairen uitgekamd. Het was dramatisch om te zien hoe de Duitsers onze medische voorraad plunderden. Ze stalen en roofden alles wat maar onder hun klauwen terechtkwam. De officier keerde zich naar mij, grijnsde een beetje en zei: ‘Het

leukste moet nog komen.’ Al heel gauw begreep ik wat hij bedoelde. Zodra de laatste soldaat het pand had verlaten, werd het systematisch in brand gestoken. Dikke rookwolken en vlammen kwamen al vanuit de bovenste verdiepingen door de ramen naar buiten. ‘Zo’ zei de lafaard ‘hier kunnen jullie in ieder geval niet weer opnieuw beginnen met een hospitaal.’ En terwijl de brand door het hele gebouw woekert, kijkt hij mij spottend aan. Op sarcastische toon, terwijl zijn ogen mij staalhard aankijken, zegt hij: “Wasser holen”. En glimlachend wijst hij naar de ingang van het brandende noodhospitaal.

’Daarbinnen?’ stamel ik, doch een ruwe stoot in de rug verduidelijkt mij dat er geen verdere uitleg komen gaat. Met een fles in de hand begeef ik mij het brandende gebouw binnen. Gelukkig ken ik de indeling van het huis op mijn duimpjes, zodat ik direct weet waar de waterpomp staat. Ook weet ik dat aan de achterzijde langs het huis het kleine hofmuurtje een kans tot ontsnapping biedt. Doch wanneer ik bij de waterpomp kom, kijk ik recht in de tronie van een Duitse militair die over het hofmuurtje in het brandende huis staat te kijken. Hij snauwt mij toe: “Was machts Du hier?” Dreigend komt de loop van zijn geweer boven het lage muurtje tevoorschijn. Een Duitse officier die naast hem komt staan, maakt hem duidelijk dat ik in opdracht water kom halen voor een andere officier. Daarop laat de man mij verder met rust. Langzaam pomp ik de fles vol met water, ondertussen rond kijkend of er een ontsnapping mogelijk